

REFERÁTUMOK

KÖNYVEK

12/K/69

65.012.4:659.2:65.014

DONALD, A.G.:

Management, information and systems
/Vezetés, információ és rendszerek/

Oxford - London /etc./, Pergamon Press, 1967. 169 p.
/The Commonwealth and International Library. Social Administration,
Training, Economics and Production Division./

A Middlesbrough-i Constantine College of Technology /Műszaki Főiskola/ előadója ipari, kereskedelmi, igazgatási szakembereknek és mindazoknak szánta könyvét, akik eligazítást keresnek az "új vezetői gondolkodás" módszereiben. A vezetés technikájának új módszereiről ad vázlatos, jól rendszerezett áttekintést, amely egyben tananyagul is szolgál az egyetemeken és főiskolákon vezetési ismereteket tanuló hallgatók számára.

A vezetési technikának TAYLOR halálával /1917/ lezárult első forradalma után napjaink túláradó adatgazdagsága és az adatfeldolgozási eljárások tökéletesedése /computerék/ közepette a vezető munka egyrészt könnyebb, másrészt nehezebb lett: a növekvő mennyiségű információ segítségére lehet a döntéshozatalban, viszont tudnia kell, hogy az adott helyzetben milyen jellegű információkra van szükség, ismernie kell az adatfeldolgozási módszerek korlátait, az információs rendszer érvényességi területét, hatékonyságát stb.

A könyv annak bemutatására törekszik, hogy a vezetési problémák megközelítésére az utóbbi években kialakult új fogalmak és tudományágak - pl. munkatanulmány, emberi kapcsolatok, döntéshozatal, operációkutatás, kibernetika stb. - tulajdonképpen egymást átfedik és integrálhatók a hatékony vállalkozás és ellenőrzés funkciójában.

Az ellenőrzés hagyományos eszközei, így a legáltalánosabban alkalmazott pénzügyi ellenőrzés nem minden tekintetben kielégítő, mert gyakran nélkülözi a fejlődéshez és a jó eredmények eléréséhez olyannyira szükséges rugalmasságot.

Minden vezetési aktus műszaki és adminisztratív, társadalmi és lélektani folyamatok bonyolult keveréke, s a tevékenységek mechanizmusának könnyebb megértése érdekében a vezetést, mint rendszert kell tanulmányozni. Nagy nehézségekkel találkozunk azonban a rendszer/ek/ definiálása, kategorizálása során. Kibernetikai megközelítésben a vezetési funkciók és az olyan fogalmak, mint "ellenőrzés", "visszacsatolás", "információ" bizonyos üzleti mellékízt kapnak.

A vállalkozások, mint rendszerek elszigetelten nem vizsgálhatók, csakis a környezettel - így pl. a kormányzattal, pénzügyi szervekkel,

versenytársakkal, helyi hatóságokkal stb. - való kölcsönhatásban, illetve a vállalat/intézmény/ jogi szervezeti formájával /strukturájával/ összefüggésben.

A könyv második része foglalkozik többek között az elégséges, de nem túlzott mértékű információszerzés, a rendszeren belüli információ-áramlás problémájával. Az információk elemzésének eszközei között az operációkutatás, matematikai modellek, programozási eljárások /lineáris, négyzetes, dinamikus/, a játékelmélet, szimulációs eljárások, hálós elemzések és a statisztikai módszerek bemutatása szerepel.

A megfelelő módon feldolgozott információkat a vezetés, illetve ellenőrzés alapvetően kettős célkitűzéssel használ/hat/ja fel: vagy a meglevő helyzetet kívánja fenntartani és a dolgok menetét - elhajlás esetén - visszatéríti a normális kerékvágásba, vagy pedig változtatni kíván a helyzeten a fennálló viszonyok módosításával, illetve új helyzet teremtésével.

A szerző koordináló szerepkört lát a computerben, mely elemzi és megfelelően tárolja a nagy mennyiségű és sokféle információt, mégpedig nemcsak a múltra vonatkozó adatokat, hanem a jövőbeni cselekvés lehetséges változatait is. Ezzel kapcsolatban felhívja a vezetők figyelmét, hogy az adatok elektronikus feldolgozásának eljövendő korszakában sem mondhatnák le a vállalatnál és a társadalommal szembeni erkölcsi felelősségükről. A manuális tevékenység háttérbe szorulásával és a dinamikusabb szervezeti formák kialakulásának lehetőségével egyidejűleg a helyes célok kitűzésének nagyobb jelentősége lesz, mint valaha.

A könyv függeléke táblázatosan összefoglalja a kötetben részletesen taglalt fontosabb témákat /pl. az ellenőrzés fajtái, információs rendszerek, üzleti struktúra-típusok/, illusztrativan bemutat egyes metodikai eljárásokat /pl. játékelmélet, hálós elemzés, szimplex-eljárás, statisztikai mintavétel/, majd gazdag, fejezetenkénti bibliográfia zárja a kötetet.

/Kápolnai I./

FOLYÓIRATCIKKEK

73/69

002.63:347.967

Francia Közjegyzői Dokumentációs és Információs Kutatóközpont.
/Centre de Recherche, d'Information et de Documentation Notariale
/CRIDON/. = Documentaliste, 1968. 2.sz. p.21-22.

1962-ben Lyonban létesítették az első közjegyzői dokumentációs és információs központot, de azóta Párizsban, Lille-ben, Bordeaux-ban és Nantes-ban is létesültek hasonló intézmények. A párizsi központ jelenleg a párizsi, orléans-i és roueni fellebbviteli bíróságok rendelkezésére áll. Dokumentációs kártyáit eljuttatja a lille-i és bordeaux-i központoknak is, hogy az átfedéseket elkerüljék.

A párizsi központ a megfelelő gépi feldolgozási rendszer kiválasztása céljából három céggel vette fel a kapcsolatot: a BULL-lal, az IBM-mel és az ICT-vel. A BULL és az IBM cégek javaslata túl komplikált volt, ezért az ICT-vel egyezett meg. 80 oszlopos, számozás nélküli kártyákat használtak, amelyekre rávezethetők a kulcsszavak, a hivatkozások, az annotáció és a dokumentum fajtája, valamint a sor-szám.

A kártyán felvesznek egy 64 oszlopból álló zónát, mely összesen 768 pozíciót ölel fel $64 \times 12 = 768$. Minden egyes kulcsszó számára e mezőben egy meghatározott pozíciót jelölnek ki. A 65-80 oszlopokat az irodalmi utalásokra tartják fenn.

A központnak 13 alkalmazottja van: 3 dokumentalista, 4 gépirónó, akik egyben kártyalyukasztók is, 5 referáló és 1 ofszetnyomdász.

/Bárán D.-né/

74/69

/002.66:622.32/44/

A francia Kőolajkutató és Értékesítő Vállalat tájékoztatási szolgálata. /Entreprise de Recherches et d'Activités Pétrolières /ERAP/. = Documentaliste, 1968. 2.sz. p.23-25.

A vállalatot 1965. decemberében miniszteri rendelettel alapították. Ipari és kereskedelmi állami vállalat az iparügyi minisztérium irányítása alatt.

Feladatköre: folyékony és gáznemű szénhidrogének felkutatása, kitermelése, tárolása, szállítása, feldolgozása és eladása. Működési köre 30 országra terjed ki. 1965-ben a vállalat 16 millió tonna nyersolajat termelt ki, az egész francia kőolajtermelés 35 %-át, és biztosítja Franciaország teljes földgázellátását.

A geológiai, geofizikai, furástechnikai, fizikai-kémiai és gazdasági tájékoztatást a 10 500 dolgozót alkalmazó vállalatnál a Service d'Information et de Documentation /Információs és dokumentációs szolgálat/ látja el. Az osztályon 40 szakember dolgozik, a fenti szakterületek diplomás szakemberei, szakképzett dokumentalistájuk nincs, s ezért egy dokumentációs tanács irányítja munkájukat.

Az SID feladatköre: periodikumok, beszámolók, kongresszusi anyagok, térképek, tervek, furási jegyzőkönyvek beszerzése, elemzése, terjesztése és megőrzése.

Havonta kb. 500 könyv és naponta 300 folyóirat szám érkezik be az osztályra. Előfizet a University of Tulsa /Tulsai Egyetem, Oklahoma, USA/ dokumentációs központja által publikált folyóiratcikkek-referátumokra. Egyik legfőbb információs forrása a Chemical Abstracts.

A hagyományos dokumentációs és tájékoztatási eljárásokon kívül néhány szolgáltatást gépesített:

1. a megrendelések nyilvántartását;
2. az új szerzemények közlését az SID Bulletin d'Information-ban;
3. retrospektív kutatásokat;
4. indexek készítését;
5. válogatott információk terjesztését;
6. tárgyszólisták készítését.

/Bárány D.-né/

75/69

01:024:372.8

Könyvtárhasználat vagy bibliográfiai ismeretek - érettségi szinten. /Use of library - or G.C.E. bibliographical knowledge./ - STOBART, R.A. = The Library World, 70.k. 819.sz. 1968.szept. p.55-58, 60, 63.

Igény merült fel, hogy a könyvtárak jövőbeli használói számára általános gyakorlati jellegű - és ennek keretén belül a bibliográfiai ismeretekkel is foglalkozó - tantárgy oktatását vezessék be a középiskolában. Angol szakemberek szerint a G.C.E. "A" level /General Certificate of Education Advanced level /érettségi szintű/ tanfolyamokon elsajátítható könyvtári-bibliográfiai ismeretek oktatása lenne szükséges.

Ha már igény merült fel a könyvtár használatára vonatkozó oktatás iránt gyakorlati és eszmei értéke miatt, akkor meg kell vizsgálni annak tartalmát és jellegét.

A "könyvtárhasználat" kifejezés nem fedő kellőképpen azt a technikai és tudományos felkészültséget /bibliográfiai megközelítés, katalógusismeret, szervezés, gyakorlat/, mellyel a jövő képzett tudományos kutatójának rendelkeznie kell. Helyesebb a bibliográfiai ismeretek kifejezés.

A bibliográfiai ismeretek érettségi vizsgája két részből állna. Az első részre vonatkozó tanmenet rövid történeti áttekintést ad a kommunikációról és rögzítésről, a tájékoztatás egyetemes szükségességéről, a bibliográfiai intézmények hálózatának használatáról.

Foglalkozik:

a különböző információs anyagok /enciklopédia, szótár, bibliográfia, katalógus, index, tezaurusz/;

azok megjelenési formái /periodika, ujság, film, magnószalag, lemez, mikrofilm/;

forrásai /vállalat, társulat, kutatóintézet, muzeum, könyvtár/ értékével, színvonalával és használatával.

Elemzi a megrendelések módját, osztályozási, katalógus- és rak-tári rendszereket, kivonatok készítését, copyright problémákat, bib-liográfiák készítésének módját, a bibliográfiai hivatkozások szabá-lyos formáját, dokumentum-másolási technikákat, kiadványok előkészí-tését. Tanulmányozza az angol szabványok, a szabadalmi leírások használatát, a kézi, mechanikus és elektronikus információs rendsze-rek elemeit.

A jelöltnek egy bibliográfiával kibővített tanulmányt kell ír-nia valamely jóváhagyott témáról, amely kapcsolatban van egy másik "A" szintű tantárggyal.

A vizsga második részét egy könyvtárban tartják meg két vagy három nap alatt. Sor kerül az információk helyes felismerési, vala-mint kivonatkészítési módjainak alkalmazására és így kitűnik a gya-korlati bibliográfiai kutatómunkára való alkalmasság.

Ennek a könyvtári ismeretekkel foglalkozó tantárgynak az a cél-ja, hogy a tanulókat ösztönözze és útmutatást adjon a könyvtári szol-gáltatások áttekintéséhez, s tapasztalatokat nyújtson azok használa-tához.

A középfokon szervezett tanfolyamok jelentős hatással lesznek a könyvtárhasználat és a szolgáltatások színvonalára is.

A könyvtárhasználat korai megismertetése abból a szempontból is pozitív hatást gyakorol, hogy segít leküzdeni azt az averziót, me-lyet a könyvtáros fogalma a tanulók számára jelent.

A könyvtárhasználati és bibliográfiai ismeretek c. tantárgy ok-tatásának megszervezése nagy probléma. A könyvtárosi főiskolák is in-díthatnának a könyvtár használatával foglalkozó tanfolyamokat. A bib-liográfiai tájékoztatás tanítási módszereiben fel lehetne használni a könyvtárosi főiskolai oktatási és segédanyagokat is. A középisko-lákban és a nem könyvtárosi főiskolákon egyaránt könyvtárosoknak kel-lene tanítaniuk ezt a tantárgyat, de a tapasztalat szerint huzódoz-nak ettől a feladattól. Maguk a tanárok távol állnak a gyakorlati könyvtárhasználattól, így ők sem tudják ezt a tárgyat eredményesen tanítani.

A Library Association Education Committee /Könyvtári Szövetség Oktatási Bizottsága/, az oktatási intézmények és a könyvtárosok kö-zött megvitatott tematika szerint kell elkezdni a bibliográfiai is-meretek elméleti és gyakorlati oktatását.

/Hillier Z.-né/

76/69

02:378.21/.26

Könyvtárosi egyetemi fokozatok Angliában. 2.rész. /Degrees in librarianship. II./ - PALMER, B.I. = Library Association Record, 70.k. 8.sz. 1968. p.205-206.

Mikor a szerző 1965-ben írt a fenti tárgyról /1.rész. Library Association Record, 67.k. 9.sz. 1965. p.305-310./, még csak mint lehetőséget említette az elsőfokozatu diploma megszerzését, melyet esetleg a CNA /Council for National Academic Awards = Egyetemi Fokozatok Odaitételezése Alakult Országos Tanács/ létrehozása fog eredményezni.

A közelmúltban 3 egyetem BA in Librarianship /könyvtárosi bachelor diploma/ elsőfokozatu diplomáját ismerték el és fogadták el diplomának úgy, hogy az itt végzett hallgatónak nem kell a Library Association /Könyvtári Szövetség/ előtt záróvizsgát tenni. Az említett egyetemek a következők:

University of Strathclyde, Kent /Strathclyde Egyetem, 1966/;

Loughborough University of Technology /Loughborough Műszaki Egyetem, 1967/;

University of Wales, Aberystwyth /Walesi Egyetem/ és az itt működő College of Librarianship Wales /Walesi Könyvtárosi Főiskola, 1968/.

A CNA-t 1964. szeptemberében alapították. Alapító okirata felhatalmazza a CNA-t diplomák vagy más egyetemi fokozatok odaitételezésére olyan hallgatók részére, akik tanfolyamokat végeznek olyan tanintézetekben, melyeknek nincs diplomaadási joguk. Az egyetemeken kívül a CNA az egyedüli ilyen szervezet. Megfelelő időpontban egyes könyvtárosi iskolák javaslatokat tettek a CNA-nak, mely létrehozott egy tanácsot a könyvtár- és tájékoztatástudomány területén és megkezdte a könyvtáros iskolák diplomára vonatkozó javaslatainak felülvizsgálását. A CNA ragaszkodott ahhoz, hogy ezek a tanfolyamok főiskolai jellegűek legyenek.

A CNA 1968-ban újabb négy elsőfokozatu diploma elérését célzó tanfolyamot ismert el ezen a területen:

BSc a tájékoztatástudományban: Newcastle College of Commerce /Newcastle-i Kereskedelmi Főiskola/;

BSc a tájékoztatástudományban és BA a könyvtártudományban: Leeds College of Commerce /Leedsi Kereskedelmi Főiskola/;

BA a könyvtártudományban: Birmingham College of Commerce /Birminghami Kereskedelmi Főiskola/.

Ez a három főiskola kérte a Library Association-t /Könyvtárosok Egyesülete/, hogy végzett hallgatói kapjanak mentességet a könyvtáro-

si záróvizsgák alól, tekintettel a fenti felsőoktatási intézményekben megszerezhető diplomákra.

Azt gondolhatná az ember, hogy a diplomák ily módon történő elérése azt eredményezi, hogy azonnal és igen nagy számu könyvtárosi végzettséggel rendelkező fogja elhagyni ezeket a főiskolákat. De nem egészen így áll a helyzet. Előzetes számítások szerint 1972-től évenként 220 diplomázóra lehet számítani, de 1974 előtt semmi esetre sem éri el az 1000-et a könyvtárosi egyetemi végzettségűek száma. Ezek a számok is mutatják, hogy főiskolai diplomával nem rendelkező, ún. Chartered Librarian-okra még nagy számban van szükség.

/Hillier Z.-né/

77/69

021/430.2//094.57/

Könyvtárak a társadalmi rendszer egészében. /Bibliotheken im gesellschaftlichen Gesamtsystem./ - FLECK, W. - LANGNER, H. = Zentralblatt für Bibliothekswesen, 82.k. 10.sz. 1968. p.577-586.

A Német Demokratikus Köztársaság Minisztertanácsa 1968. május 31-én rendeletet adott ki a könyvtárak feladatairól a szocializmus építésében a Német Demokratikus Köztársaságban.

Ez a rendelkezés az NDK-ban az állami közművelődési, általános tudományos és tudományos szakkönyvtárak tartalmi munkájának, felépítésének, tervezésének és vezetésének, valamint fejlesztésének első egységes összefoglalása.

A könyvtári rendeletet az NDK Minisztertanácsának határozata alapján megalakult munkacsoport készítette elő. Ennek vezetője dr.Alexander ABUSCH, a Minisztertanács elnökhelyettese volt, tagjai pedig a DBV /Deutscher Bibliotheksverband = Német Könyvtáregyesület/, az illetékes minisztériumok, más állami és társadalmi szervek képviselői, továbbá a különböző könyvtár típusok, információs és dokumentációs intézmények vezetői, illetve munkatársai voltak.

Az új feladatokkal való megbirkózás megköveteli a könyvtári szakemberek fejlődését, politikai-ideológiai tudatosságát, szakképzettségét, a munkához való hozzáállásuk és munkamódszereik megjavítását. A tudományos tájékoztatás és dokumentáció alapismereteit el kell sajátítaniuk. Különösen a könyvtárak vezetőinek kell a modern tervezési, vezetési elvekben és módszerekben járatosnak lenniük. Fennáll még az a speciális probléma, hogy - különösen a közművelődési könyvtárakban - sok szakképzetlen munkaerő van. Ezeknek alapképzéséről is gondoskodni kell.

A rendelkezés bevezetésében általánosságban vázolja a könyvtárak társadalmi feladatait, a velük szemben támasztott követelményeket. Az I. fejezet az érvényességi területet szűkezi le, a rendelkezés érvényes az egyházi, katonai és magánkönyvtárak kivételével az összes közkönyvtárra.

A II. fejezet a könyvtárak feladatait veszi sorra. Először az alapvető általános feladatokat, majd az általános tudományos és tudományos szakkönyvtárak feladatait, végül a közművelődési könyvtárak feladatait taglalja. A III. fejezet a könyvtári tevékenység megjavításának módjaival foglalkozik, így a szocialista közösségi munkával, az állomány-összetétellel, az állomány feltárással és a tájékoztató tevékenységgel, a kölcsönzéssel, a könyvtárközi kölcsönzéssel, a könyvtár- és könyvpropagandával, a munkaszervezéssel és az anyagi-műszaki bázissal, a könyvtárosok képzésével és továbbképzésével, valamint a könyvtártudományi kutatásokkal.

A IV. fejezet az egyes szervek vezetőinek és a könyvtárvezetőknek a jogait és felelősségét tárgyalja. 12 pontban foglalja össze a fenntartó szerv vezetőinek köteleességét a könyvtár fenntartásával, tervezésével, vezetésével, anyagi ellátásával, személyzeti ellátásával, elhelyezésével, a könyvtárközi együttműködés megvalósításával, az állomány gyarapításával, a tájékoztató munkával, a helyiségekkel, a könyvtár berendezésével és felszerelésével, a szocialista munkaversenyben való részvétellel és a könyvtár nyitvatartásával kapcsolatban. A könyvtárvezetők közvetlenül a fenntartó szerv vezetőjének felelősek munkájukért és teljes joggal rendelkeznek a könyvtár munkájának a fenntartó által megszabott irányban történő vezetésében.

Az V. fejezet a zárórendelkezéseket tartalmazza, az együttműködés és a tapasztalatcsere helyi szervek által történő előmozdítására, illetve a rendelkezéssel ellentétes jogszabályok hatályon kívül helyezésére, valamint a hatálybalépés időpontjára vonatkozó paragrafusokban. A rendelkezés szankciókat nem tartalmaz.

/Bauer J./

78/69

021.8:021.63

A könyvtári módszertani központok feladata és tevékenysége a szocialista országokban. /Funktion und Tätigkeit methodischer Zentren in den sozialistischen Ländern./ - SCHWARZ, G. = Libri, 18.k. 2.sz. 1968. p.81-94.

A szocialista országokban 1950 körül alakultak meg az első könyvtári módszertani központok. Feladataik kezdetben az állami keretek között kialakuló könyvtárhálózatok sokoldalú irányítása, módszertani tanácsadás, képzés, továbbképzés, ajánló bibliográfiák, utmutatók kiadása stb. volt. Az ötvenes évek végén tevékenységüket a közművelődési könyvtárak mellett a szakkönyvtárakra is kiterjesztették. Feladataik is megnövekedtek: könyvtártechnikai berendezések, eszközök és módszerek elterjesztése, igénykutatások végzése stb. jellemzi e periódust.

Jelenleg a szocialista országokban sokféle - hatáskörben és feladatkörben különböző - módszertani központ működik. E központok általánosítható tevékenysége a következő:

módszertani /szakmai/ irányítás: korszerű munkamódszerek, mun-

kaszervezési megoldások, technikai eszközök stb. elterjesztése, a könyvtárak közötti kooperáció megszervezése, a könyvtári és tájékoztatási tevékenység szabványosítása, egyes munkák központosítása /pl. katalóguscédulák központi nyomtatása, automatizálási program készítése stb./;

képzés, továbbképzés: részvétel az oktatási intézmények munkájában /tanterv kidolgozás, véleményezés/, speciális céltanfolyamok szervezése, aktív közreműködés az oktatói munkában;

könyvtártudományi kutatás: a kutatási program kidolgozása, /a téma definiálása, a megoldáshoz szükséges szakmai és gazdasági feltételek biztosítása/, a kutatási és fejlesztési munkák koordinálása, valamint közreműködés az eredmények megvalósításában;

tervezés: a könyvtár- és tájékoztatásügy fejlesztésének tervezése általában minisztériumok, tervehivatalok feladata. A tervjavaslatokat azonban a módszertani központoknak kell előkészíteniük. Ez tartalmazza a fontosabb könyvtári munkafázisok elemzését és összehasonlítását a világszinttel, a hazai és külföldi tájékoztatásügy fejlődési tendenciáit, valamint a tervidőszakban felmerülő társadalmi igényeket és azok megoldási javaslatait.

A módszertani központok főbb munkamódszerei:

konzultáció: tanácsadás speciális kérdésekről;

tanácskozás, konferencia: problémák feletti vita, megbeszélés. A problémák feltételezik az egyetemi vagy egyéb oktatási formában nyert szakismereteket;

publikációs tevékenység: munkamódszerek írásos terjesztése, de kerülni kell a könyvtári szakajtó és a rendszeres módszertani publikációk kettősségét;

könyvtárlátogatás: a központ munkatársainak helyszíni ellenőrző látogatása vagy a könyvtárak kérésére történő helyszíni vizsgálata;

szakértői munka: könyvtáráépítés, rekonstrukció, technikai berendezések, gépek, eszközök, rendszerek bevezetése esetén;

együttműködés más könyvtári, tájékoztatási szervekkel, munkabizottságokkal.

A módszertani központok általában a nemzeti könyvtárak vagy a hálózati központok önálló részlegeként működnek, nem állami irányító szervek, de az irányítást szolgálják.

/Szepesváry T./

79/69

022.94

Hogyan jutnak el a könyvek gyorsan a céljukhoz? A Bajor Állami Könyvtár automatizált ládás szállítóberendezése. /Bücher schnell am Ziel. Die automatische Kastenförderanlage in der Bayerischen Staatsbibliothek./ = Siemens Informationen. Fernsprech-Vermittlungstechnik, 4.k. 3.sz. 1968.okt. p.160-163.

Európa egyik legnagyobb könyvtára, a müncheni Bayerische Staatsbibliothek /Bajor Állami Könyvtár/ több mint kétmillió kötetes állománnyal rendelkezik. Naponta ezernyi könyvet kölcsönöznek, vesznek vissza vagy nyújtanak át tanulmányozásra a nagy olvasóterem látogatóinak. Ez a nagy volumenű könyvtárosi munka nemcsak adminisztrációs feladatokat ró a munkatársakra, hanem jelentős szállítási problémát is okoz a könyvtárnak.

A könyvek szállítását a kölcsönzés, az olvasóterem, illetve a raktárhelyiségek között egy Siemens-féle automatikus ládás szállítóberendezés végzi. Ez meggyorsítja és leegyszerűsíti a könyvtár belső munkafolyamatát és növeli a könyvek forgalmát.

Hét raktári szintről érkeznek a könyvekkel megrakott ládák a kölcsönzőbe és az olvasóterembe. A visszahozott könyvek szintén percek alatt érkeznek ismét vissza raktári helyükre. A szállítóberendezés révén, amelynek hossza - jelenlegi kiépítésében - közel 3 km, a könyvraktár legtávolabbi pontja is elérhetővé vált.

A szállítóladák a legrövidebb uton jutnak el a kitérőkhöz, sarkos fordulókön keresztül céljukhoz.

A szállítószalagokat és az egész rendszert központi reléberendezés útján érkező impulzusok szabályozzák. A falon elhelyezett ellenőrzőtábla, amely jelzi a berendezés üzemállapotát, szematikusan a szállítóutak rajzát is adja. A vertikális szállításról egy körbenfutó ládafelvonó gondoskodik, ehhez csatlakoznak a horizontális szállítás szállítószalai. Tűzveszély esetén automatikusan záródó tűzbiztos ajtók teszik lehetetlenné a raktári részbe való bejutást. Külön munkatér szolgál arra, hogy a szalag üzemelését kézi erővel is szabályozhassák.

A kölcsönzőktől visszaérkezett könyvet a könyvtári tisztviselő abba a szállítóladába helyezi, mely a súllyesztett előkészületi helyen várakozik. A megtelt láda egy gombnyomásra lesüllyed, és egy üres láda kerül a helyére. A súllyesztett /rejtett/ berendezésből a teli láda a köremelő útján kerül az elosztó állomásra. Itt csak egy pillantást kell vetni a könyvek jelzetére, és azonnal megállapítható, hogy melyik szint melyik raktári helyére való a könyv. A ládán beállítják ennek megfelelően a szabályozót, és ezzel voltaképpen az "uticélt" is kijelölik. A ládát ezután a központi emelőszalagon keresztül továbbszállítja a berendezés, amíg a célnál kigördül a tárcsagörögös szállítópályáról. Innen már rendkívül rövid ut vezet a könyvespolchoz: a könyv a helyére kerülve újra az olvasók rendelkezésére állhat.

/Végh F./

MARC egy négybetűs szó. Beszámoló a Kongresszusi Könyvtárban folyó géppel olvasható katalogizálás elnevezésű kísérleti terv másfél esztendejéről. /MARC is a four-letter word. A report on the first year and a half of LC's Machine-Readable Cataloguing Pilot Project./ - AVRAM, H.D. = Library Journal, 93.k. 13.sz. 1968.jul. p.2601-2605.

A MARC négybetűs rövidítés /Machine-Readable Cataloguing = géppel olvasható katalogizálás/, mely a Library of Congress /Kongresszusi Könyvtár/ által folytatott pilot projectet, kísérleti vállalkozást jelöli. A munkaterv keretében a dokumentumok gépi adathordozó közegre való felvitelének módszerét, valamint gépi közegen /mágnesszalagon/ való terjesztését kísérlétezik ki. A MARC-project megvalósítását tíz hónapos tervező és kivitelező munka előzte meg. A terv elindításakor mind a kívülállók, mind a Kongresszusi Könyvtáron belüliek közül sokan gyors eredményeket kívántak és vártak, de a megoldás során felmerülő problémák ezt nem tették lehetővé. 1966. november 24-én küldték el a Kongresszusi Könyvtár géppel olvasható közegre /mágnesszalagra/ rögzített katalógusfelvételeinek első sorozatát. Az eredeti elképzelés szerint a terv keretében folyó kísérleti üzemetetést 1967. júniusában be kellett volna fejezni. A könyvtári világ részéről megnyilvánuló önzetlen támogatás arra indította a Kongresszusi Könyvtár vezetését, hogy a munkatervet 1968-ra is kiterjessze.

A próbaüzem keretében a cikk megírásának időpontjáig, 1968. áprilisig, 44 000 címleírást dolgoztattak fel computerrel és rögzítettek mágnesszalagokon. A szalagokból másolatokat készítettek és azokat kísérleti felhasználásra 16 könyvtárnak küldték meg. Ezek közül nem egy a kapott mágnesszalagokat a vele kapcsolatban levő más könyvtáraknak adta tovább. Ezek közül a cikk huszat név szerint felsorol. Így Amerika-szerte néhány tucat könyvtárban folytak kísérletek a mágnesszalagokkal. E könyvtáraktól a Kongresszusi Könyvtár a következő adatokat kérte:

a gépi feldolgozás költségei;

milyen hamar érkeztek meg a mágnesszalagok és mennyi idő alatt tudtak azokból használható produktumokat előállítani;

a géppel való feldolgozhatóság értékelése, mind maguknak a mágnesszalagoknak, mind a rajtuk levő adatoknak vonatkozásában;

a mágnesszalagokon levő katalógusadatok újszerű felhasználása.

E pontokhoz a Kongresszusi Könyvtár semmiféle magyarázatot nem fűzött, mert azt akarta, hogy a szalagok felhasználóinak egyedi elképzelései, megoldásai korlátlanul érvényesüljenek.

A kísérletekben résztvevő könyvtárak közreműködése igen eltérő mérvű volt; a maximális közreműködéstől a passzivitásig minden fokozat előfordult. Szerencsére, passzivitásról csak néhány könyvtár tanuskodott. Ezek passzivitásukat a következőkkel indokolták:

a könyvtár saját katalogizálási rendszere annyira fejlett, hogy azt a mágnesszalagokon kapott címleírások nem elégítik ki;

a MARC mágnesszalagjai nem használhatók a könyvtár rendelkezésére álló computerhez; a mágnesszalagok konvertálása túlzott költséget jelentene;

a mágnesszalagokon levő címleírásoknak csak olyan kicsiny hányadát tudja hasznosítani a könyvtár, hogy az nem indokolja a MARC rendszerének átvételét;

a computer igénybevételével kapcsolatos, valamint személyi problémák akadályozták a tervbe való bekapcsolódást.

A legaktívabb együttműködés azoknak a könyvtáraknak a részéről nyilvánult meg, amelyek személyzetüket rendszertervezőkkel és computer-programozókkal egészítették ki. Egyes helyeken könyvtárosokat képeztek át programozókká. Ahol viszont a mágnesszalagok hasznosítását egy számítóközpont személyzetére bízta, nem egy esetben alig tettek valamit, vagy csak igen szerény eredményeket értek el.

A kapott szalagokat a könyvtárak sokféle célra, a legkülönbözőbb feladatok ellátásához használták fel. Az alkalmazási területek a következők voltak:

beszerzendő könyvek figyelemmel kísérése, illetve kiválasztása;

a beérkezett könyvek azonosítási ellenőrzése;

kártyák készítése mind a könyvtár saját katalógusaihoz, mind központi címjegyzékekhez;

szelektív bibliográfiai információterjesztés /bibliográfiai SDI-szolgálat/, melynek keretében az egyetemi, főiskolai tanszemélyzetet az érdeklődési körükbe vágó könyvek bibliográfiai adataival látják el;

kötetkatalógusok előállítás; pl. központi címjegyzék könyvtárhálózatok könyvanyagáról; katalógus egyetemi könyvtárak disszertációgyűjteményéről;

a MARC rendszer címfelvételeinek hasznosítása a könyvtárak rendszeres feldolgozó folyamatában, melyet a vonatkozó intézménynél már előzőleg jóváhagyottak;

címanyag kigyűjtése speciális bibliográfiák, könyvjegyzékek összeállításához;

különböző kísérletek, vizsgálódások lefolytatása; pl. kivizsgálása annak, hogy a MARC címfelvételeknek milyen adatai, illetve azoknak milyen kombinációja, milyen egymásutánja szükséges valamely dokumentum teljes értékű azonosításához;

rekatalogizálás.

A közreműködésben résztvevő könyvtárak részéről érkezett kritikai megjegyzések között kettő volt kiemelkedően súlyos:

a mágnesszalagokkal küldött gépi programok nem kielégítőek;
a címfelvételekben sok a szerkezeti és íráshiba.

A Kongresszusi Könyvtár értékelte a befutott észrevételeket, s arra a következtetésre jutott, hogy az alapelgondolás kétségtelenül helyes és hasznos, de megvalósítása nem hibamentes. Nemcsak a fent említett két hibatípust iktatták ki, hanem továbbmentek és átdolgozták az eredeti input-output MARC formátumot, s kialakították a MARC II formátumot. Ezt úgy képezték ki, hogy a dokumentumok valamennyi típusának /monografikus művek, sorozatok, térképek, zeneművek stb./ feldolgozásához egyaránt alkalmazható legyen.

A MARC II formátumot átvette az Egyesült Államok három vezető könyvtára: a Library of Congress /Kongresszusi Könyvtár/, a National Library of Medicine /Országos Orvostudományi Könyvtár/, a National Agricultural Library /Országos Mezőgazdasági Könyvtár/. Az American Library Association /Amerikai Könyvtári Szövetség/ pedig az amerikai könyvtárak részére szabványosított formaként fogadta el.

A MARC terv kétségtelenül jelentős eredményei külföldön is éreztették hatásukat. Angliában szintén megkezdtek egy MARC-kísérlet munkálatait. Ennél is a MARC II formátumot alkalmazzák.

1968. őszétől a Kongresszusi Könyvtár - az új formátum alkalmazásával - rendszeres mágnesszalag-szolgáltatást létesített. A Kongresszusi Könyvtárba beérkező könyvanyagról készített címfelvételeket tartalmazó mágnesszalagok előfizetési megrendelés útján szerezhetők be. A feldolgozott dokumentumanyag felöleli az egész angol nyelvű könyvtermést. Később fokozatosan sorra kerül más latin betűs nyelvek dokumentumanyaga is.

Az az elgondolás, hogy a mágnesszalagokat egy-egy nagyobb hálózat központi könyvtára szerzi be, s azokból computerrel előállítja a hálózat valamennyi intézménye számára a szükséges produktumokat.

A MARC-rendszerből egy nagyméretű, nemzetközi, szabványosított bibliográfiai adatokat mágnesszalagokon szolgáltató vállalkozás körvonalai kezdenek kialakulni.

/Orosz G./

81/69

025.3:681.327.12

A MARC II formátum. /The Marc II Format./ - KIMBER, R.T. = Program. News of Computers in British Libraries, 2.k. 1.sz. 1968.ápr. p.34-40.

A Library of Congress /Kongresszusi Könyvtár/ és a British National Bibliography /Brit Nemzeti Bibliográfia/ szerkesztősége között megállapodás jött létre a mágnesszalagokra rögzítendő címfelvételek formátumára, az ún. MARC II /Machine-Readable Cataloguing = géppel olvasható katalógizálás/ formátumra vonatkozóan. Az első MARC formátumot a Library of Congress dolgozta ki MARC kísérleti munkater-

ve keretében. Ezt a formátumot kísérleti felhasználása során szerzett tapasztalatok figyelembevételével javították, módosították, s így alakult ki a MARC II formátum. Az időközben Angliában megindított MARC Project-hez már az utóbbi formátumot vették igénybe, de további módosításokat eszközöltek rajta. Ezek a fent említett megállapodás előzményei.

A MARC II formátum kialakításánál az alábbi elveket érvényesítették:

a formátum révén biztosítani kell a legkülönbözőbb típusú könyvtárak között a bibliográfiai információcserét;

lehetővé kell tenni azt, hogy a központtól mágnesszalagokon kapott bibliográfiai felvételekből a könyvtárak saját céljaiknak megfelelő output-okat állíthassanak elő;

a mágnesszalagok bármilyen computerrel egyaránt feldolgozhatók legyenek, tekintet nélkül annak belső szervezésére /fix hosszúságú vagy változó hosszúságú gépi szavakkal dolgozó computerek/, valamint programnyelvére;

a formátum legyen egyetemes érvényű, azaz egyaránt alkalmazható bármilyen dokumentumtípusnak /tehát nemcsak könyveknek, folyóiratoknak, folyóiratcikkeknek, hanem pl. zeneműveknek, térképeknek, hanglezetnek stb./, valamint referátumoknak bibliográfiai feldolgozásához, bár a jelenleg teljességgel kidolgozott formátum kizárólag monografikus művek feldolgozására szolgál;

biztosítsa a formátum azt a lehetőséget, hogy az egyes könyvtárak saját szabályaik szerint is lefolytathassák gyűjteményeik gépi úton való sorbarendezését.

A MARC II formátum két részből áll: a címfelvétel formális adatait tartalmazó részből és magukat a bibliográfiai adatokat felölelő részből.

Az első rész tartalmazza:

a címfelvétel egészének terjedelmét;

a címfelvételen belül elhatárolható adatfészeségek, adatcsoportok megjelöléseit;

annak feltüntetését, hogy ezek az adatcsoportok a címfelvételen belül hol találhatók;

a címfelvétel formális egyedi jellemzőit, pl. a dokumentum intellektuális szintje; a közreadó ország jele; a mikroreprodukció publikálás jele stb.

A második részben a bibliográfiai adatok szerepelnek, igen aprólékosan tagolva, s egyes részei egymástól pontosan elhatárolva.

A cikk behatóbban, de nem kimerítően, ismerteti mindkét rész szerkezetét.

A befejezés arról szól, hogy a könyvek raktári száma /call number/ és szakjelzete miként szerepel az amerikai, illetve angol formátumban. Az amerikai mágnesszalagok címfelvételei a dokumentumnak a Library of Congress által adott azonossági /raktári/ számát, a Dewey-féle tizedes osztályozás jelzetét, valamint a Library of Congress saját osztályozó rendszere szerinti szakjelzetet közlik. Az angol mágnesszalagok pedig a dokumentumnak a British National Bibliography által kijelölt azonossági számát, ETO jelzetét, továbbá tárgyi deszkriptorokból összeállított fogalomláncát adják. Az amerikai szalagokra a megrendelő intézmény külön kívánságára felveszik még a National Library of Medicine /Országos Orvostudományi Könyvtár/ és/vagy a National Agricultural Library /Országos Mezőgazdasági Könyvtár/ raktári számát is..

/Orosz G./

82/69

025.3:681.327.12:002.63

A MARC-rendszerre vonatkozó dokumentációs szolgálat. /MARC Documentation Service./ = Program. News of Computers in British Libraries, 2.k. 1.sz. 1968.ápr. p.42.

A BNB /British National Bibliography = Angol Nemzeti Bibliográfia/ szerkesztősége 1967. szeptembere óta dolgozik a Library of Congress-szel /Kongresszusi Könyvtár/ együttműködve a MARC /Machine Readable Cataloguing/ Record Service /a géppel olvasható katalógusfelvételek szolgáltatásának/ tervein. A szolgáltatás operatív üzeme - a cikk szerint - Angliában 1968. nyarának végén indul. A MARC-szolgáltatással kapcsolatos dokumentációs tevékenységet, a MARC Documentation Service-t a BNB keretében létrehozott MARC Office /MARC Hivatal/ látja el. Feladata, hogy a szükséges tudnivalókat folyamatosan közölje a MARC-akcióban résztvevő könyvtárakkal. A szétküldésre kerülő dokumentációs anyag jó ideig - előreláthatóan - tetemes lesz.

Többféle kiadványt terveznek: tájékoztatókat a MARC-rendszer-ről; utmutatókat a mágnesszalagok felhasználásához; programokat a szalagok computeres feldolgozásához; tájékoztatót az angol MARC-hálózat mindenkor helyzetről, a mágnesszalagokon terjesztett bibliográfiai felvételek különféle hasznosítási lehetőségeiről, más országokban folyó hasonló munkákról stb. A dokumentációs anyag évi 10 font előfizetési díj ellenében rendelhető meg. Egyes publikációk külön is beszerezhetők lesznek. A már megjelent füzet a BNB MARC Project részletes ismertetését, valamint a MARC Record /adatfelvételi formátum/ leírását tartalmazza. Terjedelme több mint 100 oldal, ára 40 shilling. A soron következő füzetek:

BNB MARC record service proposals /a BNB MARC szolgáltatásával kapcsolatos előterjesztések/;

BNB MARC system design report /jelentés a MARC-rendszer tervezéséről/;

BNB MARC program listings /a MARC-programok protokolljai/.

/Orosz G./

83/69

025.45/47/:62

A tudományos-műszaki irodalom központi osztályozása. /Centralizovannaja klasszifikacija naucsno-tehnicseszkaj literatury./ - PETROV, A.V. = Naucsno-Tehnicseszkaja Informacija, 1.Szerija, 7.sz. 1968. p.15-16.

A Szovjetunióban 1963. január 1-én - a tájékoztató munka megjavitásával foglalkozó minisztertanácsai határozat egyik pontjának végrehajtásaként - a műszaki-termelési területen kötelezővé vált az ETO használata. 1965-ben a GPNTB /Goszudarsztvennaja publicsnaja naucsno-tehnicseszkaja biblioteka SzSzsZsR = a Szovjetunió Állami Nyilvános Tudományos-Műszaki Könyvtára/ mellett osztályozási módszertani tanácsot hoztak létre.

1968. januárjában a tanács munkájával foglalkozott a Mezsduvedomsztvennaja komisszija po klasszifikacii /Tárcaközi Osztályozási Bizottság/ egyik ülése. Itt megállapították, hogy a tanács, létrejötte óta jelentős munkát végzett. Több mint 500 osztályozási javaslat és probléma érkezett hozzá, ezek közül 420-at meg is oldott. Publikált döntései nyomán határozottan csökkentek a problémák, a javult a központi feldolgozású dokumentumok osztályozásának színvonala is.

A munka ennek ellenére lehetett volna jobb és hatékonyabb. A tanács gyakran olyan kérdésekkel foglalkozott, amelyek eldöntése nem kíván központi beavatkozást. A kérdésekkel válogatás nélkül való foglalkozás azért veszélyes, mert elodázza a valóban fogas, közérdekű kérdésekben való döntést, csökkenti e kérdések előkészítésének színvonalát és tarthatatlan döntéseket eredményez.

A GPNTB sem irányította megfelelően a tanács munkáját. A tanácsnak nincs távlati terve, nem vesznek részt benne a műszaki kiadók, a központi feldolgozást végző intézmények képviselői. Elmulasztották a tagság felfrissítését.

Az ülés határozatai megjelölik a hiányosságok kiküszöbölésének módját. A határozatok közül külön is megemlítendő, hogy a tanács munkájához titkárt függetlenítenek, a központi folyóiratok bevonásával pedig publikusabbá kívánják tenni a tanács javaslatait és döntéseit.

/Putala T./

84/69

378:002.63

A felsőoktatási tájékoztatási rendszer megjavítása. /Hochschul-
Informations-System soll verbessert werden./ = Hochschul-Dienst,
21.k. 22.sz. 1968.nov.22. p.3.

A hannoveri Stiftung Volkswagenwerk /Volkswagen Alapítvány/ - egyetértésben az NSZK kultuszminisztériumával, a tudományos kutatás minisztériumával és a felsőoktatási intézményekkel - elhatározta, hogy az oktatástígy megjavítására felsőoktatási tájékoztatási rendszert /Hochschul-Informations-System/ épít ki. E rendszer megteremtésének az a célja, hogy segítségével a főiskolák számára a racionális tervezéshez és strukturális fejlődéshez szükséges adatok gyors megtalálását biztosítsák, továbbá, hogy a helyi vagy országos döntésekhez a szükséges adatok gyorsan és összehasonlítható formában rendelkezésre álljanak. A VW Alapítvány a munkák megkezdéséhez 12 millió márkát bocsátott rendelkezésre és remélik, hogy a tényleges tevékenység már 1969-ben megkezdődik.

A tájékoztatási rendszer kiépítését az a tény is sürgeti, hogy jelenleg nincs megfelelő adat sem az oktatott studiumokról /cél, időtartam, intenzitás, eredményesség/, sem az egyetemek kapacitásáról /oktatási és kutatási kapacitás/, sem a hallgatók egyes szakok felé áramlásáról, illetve a végzős hallgatók iránti igényekről. Hiányoznak a hallgatók összesített statisztikai adatai is. Így az eddigi, illetve korábbi intézkedések, javaslatok tulajdonképpen csak egyéni véleményekre vagy becslült adatokra, információkra támaszkodtak. A tájékoztatási rendszer szeretné kiküszöbölni a bizonytalansági tényezőket, a hibás tervezést.

A rendszer hatékony működése érdekében minden felsőoktatási intézmény keretében munkacsoport alakul. Ezek rendszerezik a szükséges helyi adatokat és azokat saját intézményeik számára feldolgozzák. Az intézmények munkacsoportjait az Informations-Treuhand-Stelle /Tájékoztatás-Koordináló Szerv/ fogja össze, amely az egyetemek, főiskolák adatait számítóközpontban tárolja, feldolgozza és a helyi, kerületi vagy országos döntésekhez rendelkezésre bocsátja. A szerv módszertani útmutatást is ad a helyi munkacsoportoknak és képezi a csoportok szakembereit is.

/Szepesváry T./

85/69

378.9:02:62

A műszaki könyvtárosképzés sürgető feladatai. /O naszuscsnüh zadacsan podgotovki kadrov dlja tehnicsezskih bibliotek./ - CSERNJAK, A. Ja. = Tehnicsezskie biblioteki SzSzsZr, 1968. 6./69/. p. 3-8.

A Szovjetunióban a 60-as évek elejéig rendszeres műszaki könyvtárosképzés nem folyt. A műszaki könyvtárak személyzete részben köznevelődési könyvtári képzettségűekből, részben szakképzetlenekekből adódott. /Az utóbbiaknak rendszerint sem könyvtárosi, sem egyéb szakképzettsége nem volt./

A fokozódó szükségletek hatására 1959-től esti és levelező, 1962-től pedig nappali tagozatos műszaki könyvtárosi tanfolyamot indítottak a leningrádi és a moszkvai Insztitút kul'turú /Kulturális Főiskola/ könyvtáros tanszékén, s jelenleg már kb. ezerre tehető az ott végzettek száma. Az új képzési formáról különféle vélemények hangzanak el.

Egyesek problematikusnak tartják, hogy a képzés a kulturális főiskolákon valósult meg. Helyette vagy a műszaki főiskolák végzettjeinek ráfejelő képzését, vagy a természettudományi karok kétszakos képzését javasolják. Az első változat túlságosan drága, s alig reálízható, hogy ráfejelő képzésre megfelelő mennyiségű hallgató jelentkezzen. A második változat, bár racionálisabb, ugyancsak nem ad mérnöki képzettséget.

Való tény, hogy - viszonylag kis mennyiségben - a műszaki könyvtáraknak szükségük van mérnökökre és természettudományi képzettségű szakemberekre is. Az ilyen igények azonban egyedileg elégítendőek és elégíthetők ki, és semmiképp sem szabad az egyébként igen fontos műszaki-természettudományi ismeretek túlhangsúlyozása következtében elrugaszkodni a valóság lehetőségeitől és szükségleteitől.

A szerző ebből arra a következtetésre jut, hogy a kulturális főiskolákon jó helye van a képzésnek, bár az indulás időszakának tantervei nem egészen megfelelőek. Nem arról van szó, hogy a végzetteknek "kész" szakembereknek kellene lenniük, arról azonban igen, hogy műszaki, valamint könyvtári gépesítéssel és automatizálással kapcsolatos ismereteik színvonalát emelni, differenciálni kell.

A jelenlegi képzés reformja érdekében tisztázandók a vele szemben támasztható jogos követelmények. Funkcionális szempontból a képzésnek könyvtáros-dokumentalistákat és bibliográfus-tájékoztatókat kell produkálnia. Ugyancsak indokolt, hogy a kulturális főiskolák - a valójában fából vaskarika - általános műszaki könyvtárosok helyett ágazatonként specializált munkatársakat képezzenek. Mindez parancsolólag írja elő a speciálkollégiumok és gyakorlatok rendszerére való erőteljes áttérést. De ettől is csak akkor várhatnánk sikert, ha az általánosan kötelező képzésből szervesen adódik a specializálódás. Ennek elérésére a képzésben három nagy tantárgycsoportot kellene meghonosítani:

1. Általános tárgyak /a tudományos kommunizmus alapjai, az SzKP története, marxista-leninista filozófia, politikai gazdaságtan, pedagógia, pszichológia, két idegen nyelv, technikatörténet, mely utóbbi nélkül nem érthető a mai tudományos-műszaki forradalom/.

2. Könyvismereti tárgyak /a műszaki könyv története, a kurrens műszaki irodalom, bibliográfia és könyvtártani tárgyak, a tudományos-műszaki tájékoztatás alapjai, dokumentáció, a könyvtárügy története, a könyvtári-bibliográfiai munka gépesítése és automatizálása; -/ezek közül jelenleg főként a kurrens műszaki irodalom tanulmányozása hiányzik, amelynek következtében a bibliográfiai tárgyak elvtelenül túlsúlyoltak/.

3. Természettudományi és műszaki ismeretek, amelyeknek - 70-100 óras időterjedelemben - legalábbis négy, fakultatívan kötelező tantárgyként /bányászat és kohászat, fémfeldolgozás és gépgyártás, energetika és rádióelektronika, valamint vegyészeti technológia/ kellene felváltaniok a jelenlegi általánosan kötelező tárgyakat /"Napjaink természettudományos problémái", "Az ipari termelés alapjai", "Az ipari termelés gazdaságtana és szervezete" stb./. A specializálódás ágazati bibliográfiai speciálkollégiumokkal, évfolyam- és szakdolgozatokkal, termelési gyakorlatokkal még tovább is mélyíthető.

A minél előbbi reform előfeltétele, hogy a Goszudarsztvennűj komitet po nauke i tehnikе /Tudományos és Műszaki Állami Bizottság/ - az ágazati minisztériumok hozzájárulásával - segítse a Minisztersztvo kul'turű /Kulturális Minisztérium/ felügyelete alá tartozó főiskolák korszerű felszerelését, és oldja meg a szakosítottan képzett hallgatók szakosított elhelyezését.

/Futala T./

86/69

389.6:002

A szabványok mint a dokumentáció munkaeszközei. /Normen als Arbeitsmittel für die Dokumentation./ - EGGERT, J. = Nachrichten für Dokumentation, 19.k. 5.sz. 1968.aug.-szept. p.181-187.

A DNA /Deutscher Normenausschuss = Német Szabványügyi Bizottság/ munkatársa értékes összeállításban közli a dokumentációt és a könyvtárgyvet szolgáló szabványok jegyzékét. A szabványokat kiadó országok előtt az ISO /International Organization for Standardization = Nemzetközi Szabványügyi Szervezet/ szabványajánlások és -tervezetek szerepelnek /20 ajánlás és 9 tervezet/. Ezt követik betűrendben Argentina /5/, Belgium /22/, Bulgária /3/, Dánia /6/, Németország /12/, Anglia /16/, Franciaország /26/, India /13/, Olaszország /2/, Új-Zéland /3/, Hollandia /5/, Norvégia /5/, Ausztria /3/, Lengyelország /24/, Portugália /10/, Románia /11/, Svédország /3/, Svájc /5/, Spanyolország /20/, Csehszlovákia /2/, Szovjetunió /3/, Magyarország /19/ és USA /10/ szabvánnyal.

A szabványokat országok szerint számsorrendben, általában angol, francia és német nyelven közli. Egyéb nyelvek esetén, ha nem cirillbetűs a nyelv, az eredeti cím mellett zárójelben német nyelvű címfordítást ad. Az összeállítást irodalomjegyzék egészíti ki.

/Pétervári L./

87/69

608.3:778.14.072

Szabadalmi leírásokról készített másolatok dokumentációs rendszere. /The patent copy document system./ - HURD, E.A. = Proceedings of the sixteenth annual meeting and convention. The National Microfilm Association, Annapolis, Maryland, 1967. p.117-123.

A United States Patent Office-ban /az Egyesült Államok Szabadalmi Hivatala/ három és negyed millió szabadalmi leírás őriznek több

példányban. Két sorozatot szakrendi csoportosításban tárolnak: 350 osztály és kb. 63 000 alosztály rendszere alapján sorolják be a szabadalmakat. Mivel sok szabadalmat nemcsak egy helyre, hanem több alosztályba helyeztek el, összesen hét és fél millió dokumentumot tesz ki egy sorozat. Az egyik szakrendi sorozat kizárólag a szabadalmak érvényességi és jogi kérdéseit vizsgáló kutatószemélyzet számára hozzáférhető. A másik sorozat a Patent Office nyilvános olvasótermében a nagyközönség rendelkezésére áll. A fentiekén kívül egy számsorrendbe rakott sorozatot biztonsági raktárban őriznek. A gyűjtemény olvasótermi használatán túl arra is van igény, hogy a szabadalmi osztályok anyagát rendszeresen eljuttassák az érdekeltekhez, s emellett olcsón és gyorsan el tudják készíteni megrendelés esetén bármely szabadalom másolatát. Elsősorban ez igények kielégítése érdekében vezeték be a szabadalomgyűjtemény mikrofilmezését. Az óvóhelyen őrzött gyűjteményt /19 millió oldalt/ Washingtonba szállítják, ahol számsorrendben 1:11 arányú kicsinyítéssel, egyik oldalán perforált Microfile AHU filmre fényképezetik. Minden 8 oldalas vagy annál rövidebb szabadalom a filmen 6,75 hüvelyk /kb. 17 cm/ hosszúságú darabot foglal el. A 8 oldalnál hosszabb szabadalmak további egy vagy több 17 cm-es filmdarabra terjednek, a szabadalmak 90 %-a azonban elfér egy filmdarabon. A kidolgozott 30 m-es filmtekercsek összeragasztása által 300 m-es filmtekercseket alakítanak ki. Ezekről 70 mm-es filmre kontakt másolatot készítenek, majd a szabadalmak számát a 70 mm-es film üresen maradt szélére fényképezik. A filmmásolatot előhívás után 70 x 152 mm méretű darabokra vágják, s a kapott filmkártyákat egy átalakított COPYFLO géppel automatikus visszanyagításra használják fel.

A felvételek többszörözése ezzel még nem ér véget. A 35 mm-es felvételeket átteszik 1:22 kicsinyítéssel RECORDAK filmre, s az eredeti felvételek elhelyezkedését megváltoztatva, két 4 felvételes sort alakítanak ki, melyet MIL-D típusú ablakos kártyába montíroznak. A gépi lyukkártya kódolás és lyukasztás után automatikusan válogatható. Az első, kicsinyített másolatot számsorrendben tárolják, az arról előállított diazomásolatokat viszont osztályok és alosztályok szerint rendezik. Elkészítik a több osztályba sorolt és a mikromásolatban igényelt osztályok sorozatainak megfelelő számú másolatát.

A 70 mm széles filmkártyákat megrendelések teljesítésére használják. Előállításuk darabonként 9,5 cent. A géppel válogatható ablakos kártyák ugyanakkor aktív használatot, automatikus keresést tesznek lehetővé. Az ablakos kártyák előállításai költsége kb. 2,5 cent.

/Tókécs L./

88/69

608.3/100//083.86/

Nemzetközi szabadalmi index. /Der Welt-Patent-Index./ - SINGER, R. = Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht, Internationaler Teil. 1968. 10.sz. p.316-323.

A nemzetközi viszonylatban történő szabadalmi tájékozódás megvalósítása érdekében különféle tervek láttak napvilágot. Az e terve-

ket életre hívó problémák általánosan ismertek: a szabadalmi bejelentések ujdonságvizsgálatát végző országokban igen hosszú az engedélyezési idő; ugyanakkor a találmánynak különböző országokban való szabadalmaztatása súlyos, sokszor alig elviselhető pénzügyi terhekkel jár és rendkívül munkaigényes; végül az állandóan növekvő szabadalmi információk áradat leküzdése a versenyre utalt gazdasági élet számára döntő fontosságú.

A nemzetközi méretekben megvalósítható szabadalmi tájékoztató érdekében ismertté vált legfontosabb elképzelések: a Közös Piac tagállamainak terve közös szabadalmi törvény és közös szabadalmak létrehozására, a BIRPI /Bureaux Internationaux Réunis pour la Protection de la Propriété Intellectuelle = Szellemi Tulajdon Védelmére Alakult Nemzetközi Iroda/ terve a nemzetközi szabadalmi együttműködés tárgyában kötendő nemzetközi szerződés létrehozására /amely a találmányi bejelentések ujdonságvizsgálatát nemzetköziesítene/, a szabadalmak nemzetközi osztályozására létrejött nemzetközi egyezmény, amelyet valamennyi szocialista ország is elismert, végül az ICIREPAT /Committee for International Cooperation in Information Retrieval among Examining Patent Offices = Ujdonságvizsgáló Szabadalmi Hivatalok Nemzetközi Információ-visszakeresési Együttműködési Bizottsága/ létrehozása, az ujdonságvizsgálatot folytató országok szabadalmi hivatalainak együttműködése érdekében. Ezeknek az elképzeléseknek, kísérleteknek sorát gazdagítja a nemzetközi szabadalmi index felállítása terve is.

Az UPPPI /Union de Paris pour la Protection de la Propriété Industrielle = Nemzetközi Iparjogvédelmi Unió/ 80 tagállama statisztikai adatainak feldolgozása alapján a BIRPI az 1967-1976 közötti tíz éves időszakra szabadalmi prognózist készített. Eszerint az említett 80 országban évente mintegy 650 000 találmányi bejelentést nyújtanak majd be, amelynek mintegy felére adnak majd szabadalmat. E bejelentések azonban a különböző országokban történő többszörös szabadalmaztatás következtében tulajdonképpen csak 100 000 találmányra vonatkoznak majd. A tervezett nemzetközi szabadalmi index ezek szerint tehát az elkövetkező tíz év anyaga alapján mintegy 3,2 millió szabadalmat ölelne fel, ami lényegében 1 millió találmánynak felelne meg. E szabadalmak a nemzetközi szabadalmi osztályozás 40 000 alcsoportjának valamelyikébe tartoznának.

E prognózisra való tekintettel meghatározható a nemzetközi szabadalmi index funkcionális célja. Ez a következő feladatokra terjedhet ki:

1. Az ugyanazon elsőbbségi, de különböző országokban bejelentett azonos találmányi bejelentések nyilvántartása

Ez a fő cél, mert az index segítségével könnyen áttekinthető volna, hogy ugyanarra a találmányra mely országokban engedélyeztek szabadalmat. Ez kiküszöbölne a felesleges szabadalomkeresési munkát, amelyet ma számos olyan országban el kell végezni, amelyről az érdekelt feltételezi, hogy a találmányt esetleg ott is szabadalmaztathatják.

2. A bejelentők neve szerinti nyilvántartás

Ennek funkciója az ugyanazon bejelentő által különböző tárgykörökben és különböző országokban benyújtott szabadalmi bejelentések nyilvántartása, amely az egyes bejelentők műszaki fejlesztési tevékenységének eredményeiről való tájékozódást tesz lehetővé.

3. Feltalálók neve szerinti nyilvántartás

Ugyanazon feltaláló megnevezésével különböző bejelentők által, különböző országokban és különböző tárgykörökben tett szabadalmi bejelentésekről való tájékozódást biztosítja.

4. Tárgy szerinti nyilvántartás

A nemzetközi szabadalmi osztályozás 40 000 alcsoportja szerint felfektetett tárgy szerinti index forradalmi változást eredményezne a szabadalmi tájékozódás lehetőségei tekintetében. A tudomány és az ipar számára egyaránt felmérhetetlen segítséget jelentene a technika állását a különböző műszaki területeken tükröző tárgy szerinti index felállítása. Ugyanakkor az index a különböző országok szabadalmi hivatalai számára is jelentős munkamegtakarítást tenne lehetővé a párhuzamos újdonságvizsgálati munka kiküszöbölésével.

A nemzetközi szabadalmi index felfektetése lehetőséget biztosítana

- a/ eseti megkeresésekre, tájékoztatás adására a szabadalmi helyzetről;
- b/ folyamatos szabadalmi figyelőszolgálat felállítására;
- c/ hetenként megjelenő referáló kiadvány közzétételére.

Figyelemreméltó eredménnyel járt a BIRPI által az 1966-ban - e lehetőségek hasznosítása vonatkozásában - végzett igényfelmérés, amelynek alapját a 24 országban kiosztott 1000 kérdőív képezte. Ennek alapján arra lehet következtetni, hogy a nemzetközi szabadalmi index felállítása, illetve az azon alapuló szabadalmi tájékoztató szolgálat létrehozása esetén ez utóbbi bevételei a következőképpen alakulnak majd:

eseti megkeresésekből eredő bevétel	45 %
figyelőszolgálatból eredő bevétel	47 %
referáló-kiadványból eredő bevétel	8 %

A nemzetközi szabadalmi index felállításához mintegy 2 millió dollár ráfordítás volna szükséges. Ezt az összeget azonban a BIRPI tagállamainak képviselői az e tárgyban tartott 1967. decemberi konferencián nem vállalták, annak ellenére, hogy a prognózis szerint a nemzetközi szabadalmi index alapján létrehozandó szabadalmi tájékoztató szolgálat 4 évi működés után önfenntartóvá válnék, majd ezt kö-

vetően nyereséget hozna. Ezért most a BIRPI azon fáradozik, hogy magánvállalkozás segítségével oldja meg a nemzetközi szabadalmi index létrehozását.

/Vida S./

89/69

651.925:778.14.072

A kölni PHOTOKINA ösztönző hatása az ügyvitelszervezés továbbfejlesztésére. /Kölner PHOTOKINA mit mancherlei Anregung für die Büroorganisation./ - HOCK, J.J. = Bürotechnik + Organisation, 18.k. 12.sz. 1968. p.926-927.

A fototechnika az elmúlt évtizedekben nagymértékben hatott az ügyviteltechnikára. Ez a hannoveri vásárokon évenként bemutatott készülékekben és nyersanyagokban realizálódott; az 1968-as kölni PHOTOKINA kiállításon pedig a legutolsó kiállítás óta eltelt időszak anyagából nyerünk áttekintést.

Az irodai másolóeljárások általában ismertek. Ujdonság, hogy a 3M Company színes másolókészüléket kíván 1969-ben kihozni 21 x 27 cm nagyságú másolatok készítésére, és továbbfejlesztette a 3M 107 és 3M 151 száraz másolókészülékeket a 3M 91 papíradagolóval.

Kisírfeszter terén egész sor újdonstgot mutattak be. A Sirt cég a SIMPLEX KOMPAKT vertikál fényképezőgépet és az RV-45 írfeszterlemez készítő berendezést, a Mollidor und Müller cég a RATIOGRAF Verilith-lemezek alkalmazására alkalmas nyomóformakészítő készüléket, a Halco-Sunberg Co., Ltd. - England a COPY-LYON nyomóforma-készítő reprodukciós fényképező-készüléket állította ki, és bemutatatták a LINHOP-REPROCORD-SYSTEM legújabb tartozékait is.

A Dr.Böger Diplomat Apparate KG által gyártott COPYTYPE címszedő berendezés továbbfejlesztett változata 9-36 pont nagyságú címszedésére alkalmas. A Film-Klischee GmbH és a Guttentberg und Co. speciális fényszedő berendezésekkel és tartozékokkal jelentkezett.

A mikrofilmtchnikát újdonstg erejével az Agfa-Gevaert COPEX rendszere képviselte. A rendszer készülékei: KONTOPHOT szakaszos és MICROMAT és MICROMAT 4000 folyamatos mikrofilm felvevőkészülékek. Az Agfa-Gevaert cég kereskedelmi vállalata, a Mikrofilm GmbH további készülékei és ajánlata a Kalle cég OZAKOP mikrofilmmásoló berendezése, a DOCUMENT 16 és DOCUMAT MARC II. és COPEX L 35 olvasó, illetve olvasó-másoló készülékek, a MICROSEAL- és a MICRO-FOLIO-rendszer.

A 3M /Minnesota Mining and Manufacturing Company/ a FILMSORT rendszerrel, a Microbox GmbH-Bad Nauheim a MICROBOX RP 2/4 olvasókészülékkel jelentkezett. Bemutatatták az NRC-Augsburg PCMI-rendszert, mely különleges kicsinyítésével tűnt ki. A mikromásoló eljárásokat kiegészíti az ORERAPID kétfüzdős eljárással működő fotopapír kidolgozó készüléke. A Sirt cég felvevőgépe, mely a DIN A/0 vagy ennél nagyobb eredeti anyagot A/4-re kicsinyíti le, speciális berendezéssel diazo anyagra is alkalmazható. A készüléket az RH 60 horizontálké-

szülékből fejlesztették tovább és alkalmas ofsetnyomóformák készítésére is.

Uj készülékprogrammal lépett fel a Heinz Zeutshel Gerätebau KG - Hirschau is SYSTEMATIC 340, SYSTEMATIC 163, SYSTEMATIC MP 3 és SYSTEMATIC MP 2 mikrofilm olvasó- és SYSTEMATIC K 10 mikrofilm-felvevő készülékével.

/Pétervári L./

90/69

681.3.06:025.42

ASTI-SAAB automatizált információ-osztályozó rendszer. /Automatizovaný systém třídění informací ASTI-SAAB./ - FENDRYCH, M. - FOGL, J. = Technická knihovna, 12.k. 7.sz. 1968. p.205-214.

A brnoi Vysoké učení technické /Műszaki Főiskola/ számítógép laboratóriumában egy közepes teljesítményű, nevezetesen DATA SAAB D 21 típusu computerre programsorozatot dolgoztak ki az információk automatizált osztályozásához, amelyet ASTI-SAAB /automatizovaný systém třídění informací = információk osztályozásának automatizált rendszere/ rövidítéssel jelölnek.

A sorozat egyes programjainak realizálásához a dokumentációs felvételeknek bizonyos tartalmi, alakí és terjedelmi követelményeknek kell megfelelniök. /A felvétel 20 részből állhat, közülük azonban mindegyiknek az alábbi alakok valamelyikét kell felvennie:

meghatározott mennyiségű adatot tartalmazó rész, maximálisan 66 jellel egy-egy adatra;

tetszőleges mennyiségű adatot tartalmazó rész, maximálisan 66 jellel egy-egy adatra;

tetszőleges hosszúságú szöveget tartalmazó rész, amelyet a programok egyike, az ASTIA program automatikusan 66-66 jeltől álló csoportokra fog bontani.

Továbbá: a dokumentációs felvétel összesen 150 adatot tartalmazhat, az összesen felhasználható jelek száma 2400, azaz 44, egyenként 66 jeltől álló sor./

A sorozat 7 programból áll /a dokumentációs felvételek lyukszalagról történő leolvasásának programja /ASTIA/, program mutatók és statisztikák kiírására /ASTIB/, osztályozás-előkészítési program /ASTIC/, statisztika-összeállítási program /ASTID/, irodalomkutatási program /ASTIE/, a kinyomtatás fő programja /ASTIF/, univerzális osztályozó program /ASTIT//.

E programok megfelelő sorrendű realizálásával, illetve variálásával szerzői és tárgymutatókkal ellátott gyarapodási jegyzékek, kurrens témafigyelések, tetszőleges szempontú és mélységű kumulált mutatók állíthatók elő. Ezenkívül alkalmazásukkal szelekciós tárgyszógyűjteményt lehet létrehozni és továbbfejleszteni, valamint végre le-

het hajtani e tárgyszavak előfordulási gyakoriságának statisztikai felmérését.

Egy megfelelő és ugyancsak kidolgozott program közbeiktatásával megoldható az ASTI-SAAB és a MINSK ARDIS rendszer együttes alkalmazása, amennyiben az érdemileg és gazdaságilag indokolt.

/Futala T./

91/69

681.3.06:347.771/44/

Computer-programok "szabadalmaztathatósága" és az új francia szabadalmi törvény. /La "brevetabilité" des programmes et la loi du 2 janvier 1968./ - NOEL, J.P. = Zéro, Un, Informatique, 23.sz. 1968. máj.15. p.39-44.

A tanulmány szemelvényeket ad az 1968. évi francia szabadalmi törvény előkészítési munkálataiból: a computer-programoknak a szabadalmaztathatóságból való kizárására vonatkozó rendelkezések létrejöttének előzményeit ismerteti.

A szabadalmi törvény tervezetét M. HERZOG dolgozta ki. A törvénytervezetben a computer-programok említése eredetileg nem is szerepelt. A törvénytervezet e vonatkozásban csupán annyit mondott, hogy "a programok és gépek által végzendő műveletek számára adott utasítássorozatok" szabadalmi oltalomban nem részesülhetnek. A törvénytervezet e rendelkezése a nemzetgyűlés 1967. július 1-i ülésén - vita nélkül - elfogadást nyert.

Ezt követően 1967. november 30-án a szenátus tárgyalta a törvénytervezetet. Az ide vonatkozó rész vitája alkalmával az ügy előadója, A.ARMENGAUD abból indult ki, hogy "senki sem tudhatja, hogy hová fejlődik a következő tíz-tizenöt évben a computeripar. Ezért az sem mérhető fel ez idő szerint, hogy jár-e, és ha igen, milyen előnyökkel a computer-programok szabadalmaztathatósága. Ezért veszélyes lenne ma a computer-programok szabadalmaztathatóságával szemben ellenséges álláspontot elfoglalni. A szabályozandó anyag e bizonytalan jellegére tekintettel célszerűnek látszik a bírói gyakorlatra bízni, hogy a jogszabály-alkalmazás a következő évek eseményeinek megfelelően alakítson ki megfelelő joggyakorlatot. Ezt követően azután a francia törvényhozást összhangba lehetne majd hozni a nagy ipari országoknak a computer-programokra vonatkozó jogi normáival."

A szenátus végül különböző módosító javaslatok figyelembevételével arra az álláspontra helyezkedett, hogy minél nagyobb szabadságot kell biztosítani a joggyakorlat számára. E koncepció érvényrejtetése érdekében a szenátus törölte a HERZOG-féle törvénytervezet szövegéből "a programok és gépek által végzendő műveletek számára adott utasítássorozatok" kitételt, s a szabadalmaztathatóságból kizárt ilyen típusú megoldások körét az "elvont jellegű rendszerek" fogalmára korlátozta.

P.B. COUSTÉ azonban a Commission de la Production de l'Assemblée Nationale-ban /Nemzetgyűlés Termelési Bizottsága/ módosító javaslatot

terjesztett elő. E módosító javaslat ellenkező fordulatot adott a jogszabályalkészítő munka vonatkozó részének. A módosító javaslatot - amely a computer-programok szabadalmaztathatóságának tilalmára irányult - a Nemzetgyűlés Termelési Bizottsága az 1967. december 14-i ülésen elfogadta. Ugyanezen a napon került - második olvasásra - a nemzetgyűlés plénuma elé a szabadalmi törvény tervezete.

A nemzetgyűlés előtti második megvitatás alkalmával a törvénytervezet alkotója, M. HERZOG is magáévá tette a computer-programoknak a szabadalmaztathatóságból való kizárására irányuló javaslatot. Ezt azzal indokolta, hogy olyan országok törvényei, amely országok a computer-gyártásban jóval megelőzik Franciaországot, mint pl. az Amerikai Egyesült Államok, nem teszik lehetővé a computer-programok szabadalmaztathatóságát. Ha ezzel szemben Franciaország a szabadalmi oldalmat biztosítaná, úgy az említett országok computeripara franciaországi szabadalmak segítségével monopolizálhatná a francia szabadalmi piacot, ami guzsba kötné a francia computeripart. Ez esetben tehát a szabadalmaztathatóság előnyeit nem a francia, hanem a külföldi computeripar élvezné, holott ez saját hazájában nem is biztosít szabadalmi oldalmat a computer-programok számára.

P.B. COUSTÉ saját javaslatának indokolásaként kifejtette, hogy mind a felhasználók, mind a gyártók feltehetőleg a programok titokbantartása mellett döntenek. Mértékadó szakkörök véleménye szerint ugyanis a computer-programok utánzása /bitorlása/ gyakorlatilag felderíthetetlen, a szabadalom ezért e vonatkozásban éppen ellenkező hatást váltana ki, mint ami annak tulajdonképpeni funkciója. Döntő érvként hozta fel továbbá, hogy "a fejlett ipari országok pozíciója a gyakorlatban attól függ, hogy a computer-gyártásban legfejlettebb ország e vonatkozásban milyen álláspontot foglal el. Márpedig az Amerikai Egyesült Államok törvényhozása és joggyakorlata kizárja a computer-programokat a szabadalmaztathatóságból. E körülmény, vagyis a külföldi jog, tehát döntő abban az irányban, hogy a francia törvényhozásnak sem célszerű a computer-programok szabadalmaztathatóságát megengednie."

A szenátus azonban továbbra is fenntartotta álláspontját, amelyet M. MARCILHACY úgy fogalmazott meg, hogy valamely olyan műszaki területen, amely forradalmi fejlődést mutat, s ilyen a computeripar is, a computer-programoknak a szabadalmaztathatóságból való kizárása, vagy a szabadalmaztathatóság megengedhetőségének kimondása nagyjából egyforma hátránnyal jár, s ezért mégis célszerűbb e kérdés eldöntését a rugalmasabb jogalkalmazásra, a bírói gyakorlatra bízni.

Végül is az 1968. január 2-i szabadalmi törvényben a szigorubb álláspont jutott kifejezésre, a törvény 7.§ /3/ bek. szerint nem szabadalmaztathatók "a pénzügyi és számviteli módszerek, játékszabályok, és minden más elvont jellegű rendszer, így különösen a computer-programok vagy a műveletek számára adott utasítások."

A közvélemény megnyugtatóására ugyanakkor a kormányt képviselő illetékes államtitkár olyan nyilatkozatot tett, hogy mielőtt nemzetközi vonatkozásban biztosíték áll rendelkezésre a francia computer-programok külföldi szabadalmaztathatósága tekintetében, úgy a kormány a kérdést újból napirendre tűzi.

A nemzetgyűlés és a szenátus által képviselt és a jogi rendezésre irányuló két ellentétes álláspont közül a szigorubb, illetve óvatosabb álláspont került ki tehát győztesen. A döntő szempont oly módon összegezhető, hogy ha az Amerikai Egyesült Államok törvényhozása nem biztosít szabadalmi oltalmat a computer-programokra, úgy ez Franciaország számára sem célszerű.

/Vida S./

92/69

744.5:778.1

Műszaki rajzok készítése fényképezéssel. /Photographic assembly drawings./ - McCAULEY, F.L. = Reprographics, 6.k. 7.sz. 1968. p.9-11.

A Fisher Scientific Co. 700-féle laboratóriumi műszert állít elő kis sorozatokban, évi 25-250 darabos mennyiségben. A vállalat műszaki rajzoló munkáját különösen az teszi nehezzé, hogy a korábban készült rajzokat gyakran kell módosítani, s a változatok kézi előállítása rendkívül időigényes feladat. Most műszaki rajzoló létszámuk növelése nélkül megkétszerezték az előállított rajzok számát, mert bevezették a műszaki rajzok fotográfiai előállítását. Egy olyan komplex munkadarab, amelynek megrajzolása egy műszaki rajzolóknak legalább egy hónapi munkáját tette ki, fényképezéssel eljárással kevesebb, mint 8 óra alatt megrajzolható. A felvételeket és másolatokat a költségek csökkentése érdekében saját műhelyükben állítják elő.

Az alapfelvételeket Kodak Panatomic síkfilmre készítik, arról jó minőségű diazomásolatot vagy nagyítást állíthatnak elő. A terv módosítása esetén a síkfilmen a főleges részeket átlátszatlanító retuseljárással letakarják. Nagyításokat Kodalith Autoscreen filmre, arról további kontaktmásolatokat Kodagraph Autopositive filmre készítenek. Ez matt felületű filmanyag, melyre ceruzával vagy tuszal lehet rajzolni, így felületén a rajzoló elvégezhetik a szükséges változtatásokat, kiegészítő munkákat. Erről a példányról a további másolatokat diazo másolóeljárással állítják elő.

/Tőkés L./

93/69

744.5:778.14.072

Fényképezéssel előállított rajzok mikroreprodukciója. /The microreproduction of photo drawings./ - JACKMAN, Ch.I. = Reproduction Methods for Business and Industry, 8.k. 9.sz. 1968. p.40-41.

A műszaki rajzoló munka és a fényképezés összekapcsolásával olyan rajzkészítő eljárást fejlesztettek ki, mely összehasonlíthatatlanul gyorsabb a hagyományos műszaki rajzkészítő eljárásnál. A fényképezés nemcsak vonalas rajzok készítésére alkalmas, hanem illusztrációk, tónusos felvételek, gépek felvételeinek előállítására is.

A rajzok mikrofilmezésének elterjedésével új probléma merült fel: hogyan lehet a tónusos felvételeket rögzíteni a mikrofilmen, hogy az megfelelő méretben és tónusban nagyítás esetén visszaadható

legyen. Ennek érdekében a lágy tónusokat un. féltónusokká kell átválttatni.

A Foxboro Co., ahol a cikk szerzője dolgozik, a következő eljárást alkalmazza: az eredeti tónusos felvételt nagyméretű - 20 x 25 cm-es negatívra készítik el, melyen a háttér zavaró részeit retusálással lefedik. Erről másolatot készítenek, majd a másolatról féltónusu negatívot állítanak elő. Ellenőrzés után erről másolják azt a pozitív képet, melyet kiegészítenek a szükséges adatokkal, s átadnak mikrofilmzésre. A felvételező ügyel arra, hogy a sötétebb tónusu képek fedettsége a filmen ne térjen el a vonalas felvételektől, s a képek világos háttérét szürke szűrőlappal sötétíti.

/Tókes L./

94/69

771.432.3:778.14.072

Az Alliance előhívógép használatának tapasztalatai. /The "Alliance" processing machine./ - MILLIGAN, H. = Microdoc, 7.k. 3.sz. 1968. p.62-67.

Miután ez a G.A.F. /azelőtt Hall Harding/ angol vállalat által gyártott előhívógép bizonyos ideig használatban volt a Manchester Central Library /Manchesteri Központi Könyvtár/ mikrofilm laboratóriumában, kiértékelték teljesítményét és használhatóságát. A cikk szerzője közreadja az előhívógép üzembéállításával szerzett tapasztalatait, melyek nemcsak az Alliance előhívógép üzemeltetéséhez, hanem általában a könyvtári mikrofilmek gépi előhívásához is érvényes szempontokat, tanulságokat jelentenek.

A könyvtári mikrofilmek kidolgozásával az a cél, hogy archivális tartósságu, egyenletes és bizonyos határon belül meghatározott fedettségű és kontrasztu negatív filmet kapjunk, mely jól másolható pozitív filmre, és nagyítások készítésére is alkalmas.

Az Alliance gépen először próbafilmek átfuttatásával kikísérletezték az előhívás idejét és minőségét. A legnagyobb kidolgozási sebesség esetén is megfelelt a film a tartósság követelményeinek, de túl sok fényudvar-mentesítő anyag maradt benne vissza. Ezért, bár a gép nagyobb teljesítményre is képes, a 33 m/45 perc előhívási sebességet nem célszerű túllépni. Ezután megvilágítási próbák következtek: 10 különböző expozíciós idővel megvilágított filmdarabot különféle előhívási időekkel és különféle töménységű előhívó-oldatokkal hívtak elő. Fedettségmérővel kiértékelték a 10 expozíciós idővel fényképezett, 4 előhívási sebességgel 3 oldatban kidolgozott variánsokat. Ennek alapján most Ilford Contrast FF előhívót használnak 1:3 arányu hígítással. Hívás közben a kimerült előhívót utántöltő oldattal erősítik fel. Tapasztalataik szerint az előhívó akkor sem romlik meg, ha az első és következő hívások között néhány nap eltelik. Rögzítésre Amfix rögzítőoldatot, öblítésre szódaoldatot használnak. A gép munkájában apró ujitásokat valósítottak meg. Vezetőszalagként régi, összekarcolódott filmeket hasznosítanak. A filmdarabok összekapcsolására Bambi típusu kapcsolókészüléket vásároltak. A kidolgozó-folyadé-

kok betöltésére műanyag locsolókannákat tartanak a laboratóriumban. Az előhívógépet egy kb. 2 m hosszú polcos kocsira állítják és a kocsin polcain helyezik el a gép kezeléséhez szükséges tartozékokat.

/Tókes L./

95/69

778.14.072:608.3

A mikrofilmtéchnika a szabadalmak és szabadalmi irodalom szolgáltatásában. /Mikrofilmtéchniken für das Bereithalten von Patentliteratur./ - MÜLLER, G. - Nachrichten für Dokumentation, 19.k. 5.sz. 1968.aug.-szept. p.159-165.

A mikrofilmtéchnika, mely számos területen alkalmazható, a szabadalmi irodalom terén is jelentős szerepet kapott. A kiválasztott mikromásoló eljárásnak azonban olyannak kell lennie, amely a jövő számára is biztosítja a rendszer továbbélését, s egyaránt ki kell elégítenie a szabadalmi hivatal, a szabadalmi ügyvivők és az ipar által támasztott igényeket. Legfontosabb feladat e területen a szabadalmak nemzetközi cseréje és a szabadalmi irodalom dokumentációja. E munka korszerű megszervezésére minden technikai lehetőség adott: felvételezés, diazomásolás, sokszorosítás, fotokromatikus mikromásolás, mágneses és más tároló és visszakereső rendszerek alkalmazása stb. Az amerikai kutatók - tapasztalataik alapján - a következő tennivalókat határozták meg:

1. a tárolás és válogatás rendszerének szétválasztása;
2. egységes megegyezés az általánosan használatos kicsinyítési mérték ügyében;
3. 1:20 és 1:24 kicsinyítési arányok használata;
4. komplett tároló, visszakereső, olvasó és visszanyagító rendszer alkalmazása a gyors kiszolgálás érdekében;
5. mikrofilmlap és lyukkártya-rendszer együttes alkalmazása.

A Deutsches Patentamt /Német Szabadalmi Hivatal/ a felhasználók érdekében próbálkozik a mikrofilmtéchnika alkalmazásával, így a nagy tömegű anyaggal szemben jobban kezelhető, kis helyen tárolható dokumentáció áll rendelkezésére.

A szabadalmak nyilvántartására alkalmazható formák:

1. a tekercsben nehézkesen használható mikrofilm és ennek felvágott változata mikrofilm tároló tasakokban;
2. mikrofilmlap normál és ultra-mikromásolatban /PCMI/;
3. a nagyobb oldalszám miatt kis hellyel rendelkező és így alkalmatlan mikrofilmes lyukkártya /Mil-D-formában/.

A szabadalmi irodalom dokumentációja azonban nemcsak intézményen belüli probléma, hanem nemzetközi cseretevékenység lévén, közös ügye számos országnak, így szükséges, hogy a kiválasztott mikrofilmforma minden alkalmazási lehetőség számára megfelelő legyen.

A US Patent Office /az Egyesült Államok Szabadalmi Hivatala/ szabadalmi mikromásoló rendszere a következő: a felvételezés 35 mm-es mikrofilmre 1:11 kicsinyítéssel történik, melyről kontakt másolással 70 mm széles filmre 70 x 155 mm-es, Xerox Copyflo visszanyagításra alkalmas mikrofilmlapot, valamint optikai másolással egy MIL-D szabványu mikrofilmes lyukkártya számára 8 oldalankénti egységekben montírozható mikromásolatot készítenek.

A Deutsches Patentamt-nak tekintettel kell lennie a megfelelő mikromásoló forma kiválasztásánál arra, hogy - mint ahogy a tervrajzok mikrofilmezése maga után vont bizonyos szabványosítást - ez is legalább szabványmódosítást eredményezhet a szabadalmak terjedelmére és mellékleteire vonatkozóan. De befolyásolja majd a visszanyagításokra és sokszorosításra szolgáló nyomóformák készítését elősegítő berendezések alkalmazását is.

A szabadalmi dokumentáció másik kérdése a mikromásolat formájában levő anyag visszakeresése. A legegyszerűbb megoldás, ha egymástól független a dokumentumok adatszerű visszakeresése és a dokumentumok mikromásolat formájában való tárolása. A két rendszer közötti kapcsolatot a szabadalmak lajstromszáma biztosíthatja. Ez lehetővé teszi a két rendszer teljesen önálló felépítését és működését. A mikrofilmrendszer megengedi a visszakeresést, másolást, visszanyagítást és visszaosztást. A keresést és fellelést számos, részben vagy teljesen automatizált kártyarendszer segíti egészen a mai technika adta képtovábbító berendezésekig. De itt elsőrendű szempont az, hogy a rendszer továbbfejleszthető legyen. A visszakeresés másik lehetősége, ha a mikromásolat egységenként, mikrofilmes adat- és információhordozóként egyaránt alkalmas optikai, mágneses vagy mechanikus kóddal történő válogatásra. Erre a célra már számos, általában az USA-ban kidolgozott információtároló és -visszakereső rendszer szolgál. A jövő ez irányba mutat, de a jelen ezt még nem igényli szerteágazó problémái miatt. Ez vonatkozik a computertechnikára is, mely mellett a mikrofilm a jövőben is megtartja egyedülálló helyét a mágneses szalagokkal és gyorskiíró berendezésekkel szemben olcsóságával, könnyen kezelhetőségével és bármely rendszerrel való kombinálhatóságával.

Összefoglalásul: jelenleg a hagyományos mikrofilmtechnika segítségével történik a Deutsches Patentamt bel- és külföldi információcseréje. A további fejlesztés első sorban a visszakeresés gépesítésére vonatkozik majd a tőle függetlenül felépített mikrofilmtár anyagára alapozva. Remélhető, hogy a jövőben mikrofilmmel működő adat- és információtároló rendszerrel a jelenlegi előkészítő munka felhasználható lesz.

/Pétervári L./

A mikrofilmezés technikája az USA-ban 1968-ban. /Microforms in the USA 1968./ - MORGAN, T.J. = NRCd Bulletin, I.k. 4.sz. 1968.aug. p.4-19.

A szerző 1968. májusában látogatást tett az USA-ban: résztvett a National Microfilm Association /Országos Mikrofilm Egyesület/ chicagói kongresszusán, megtekintette az új mikrofilmező készülékek bemutatóját és több intézményt meglátogatott. A cikkben beszámol a mikrofilmező készülékekkel és eljárásokkal kapcsolatos tapasztalatairól, a kongresszus programjáról és a meglátogatott intézmények mikrofilmezési technikájáról.

A mikrofilmttechnikai bemutatón nagy figyelmet keltett a Xerox Microprinter elnevezésű másoló és visszanyagító készülék, a Xerox 914 olvasókészülékkel egybeépített változata. Ezzel "pozitív" beállításban vagy eredeti dokumentumokról gyorsmásolatot vagy mikrofilmről és mikrofilmlapról gyorsnagyítást lehet készíteni. "Negatív" beállításban negatív mikrofilmfelvételekről pozitív nagyítás előállítására alkalmas. Árát nem közölték, de 1969-ben Európában is kapható lesz. Egy másik Xerox-ujdonság a Copyflo 600 típusú gép volt, amellyel ablakos kártyába illesztett felvételekről óránként 600 darabos sebességgel lehet nagyítani. A Dennison Reader Universal nevű olvasó-másoló készülékkel pozitív és negatív mikrofilmet és átlátszatlan mikromásolatokat lehet 15-szörös nagyításban cinkoxidos papírra nagyítani. Pozitívról pozitív elektrosztatikus nagyításokat ad a Reporter olvasó-másoló készülék is. Ezeknek az említett olvasó-másoló készülékeknek az a jelentősége, hogy segítségükkel negatív filmek helyett az olvasásra kedvezőbb pozitív filmmásolatokról lehet pozitív képeket gyorsan előállítani. Használatukkal párhuzamosan növekszik a pozitív Kalvar filmek elterjedése. A Kalvar filmek tartósabbak a diazo filmeknél, de feloldóképességük nem éri el azokét. Új mikrofilm- és mikrofilmlap-olvasó készülékeket is bemutatnak. Vannak közöttük olcsó kis készülékek, pl. a Frederick Post Minireader, mely mindössze 75 dollárba kerül.

Amerikában is tért hódít a mikrofilmhasználat új lehetősége, a kazettás mikrofilmtekercs. Az Information Design Inc. 35 mm-es kazettája a 3M 400 olvasó-másoló készülékhez és a Kodak Archival olvasógéphez egyaránt használható, egyszerűsíti és meggyorsítja a mikrofilmtekercsek befűzését. A kazetták tömör tárolására és gyors kikeresésére forgatható tárolószekrényeket gyártanak.

Bemutattak néhány mikrofilmes adattároló és visszakereső rendszert. A Houston Fearless Image Systems Inc. Card rendszerét computerrel kapcsolták össze; A/6 méretű mikrofilmlapokat válogat néhány másodperces sebességgel. A korábbi kiállításokról ismert 150-szeres kicsinyítésű PCMI tárolórendszer európai szolgálatát a közeljövőben fogják megnyitni az NSZK-ban. A Fairchild Hiller Corp. Micro Vue filmlapjai az előbbinél is nagyobb, 250-szeres kicsinyítésűek. A hagyományos mikrofilmlapok előállítására több vállalat, a National Cash Register Company, a Bell and Howell és a Fuji mutatott be felverőgépet. Kaphatók filmszikókból összeállítható mikrolapokhoz való

készülékek is, pl. a Recordak microfiche-jacket reader-filler. Az átlátszó tárolólapokba illeszthető mikrofilmcsíkok eljárását alkalmazza az Atlantic Corp. Microfolio rendszere és az új Colour Notch jacket-rendszer. A mikrofilmlapok amerikai népszerűsödésére mutatnak az új mikrofilmlap többszöröző gépek is. Az Atlantic Corp. diazomásolója percenként 15 másolat sebességgel dolgozik. Mikrofilmlap másolásra valók a kidolgozó készülékkel egybeépített berendezések, pl. az NB Printer-Processor 404 és a Blu-ray 909.

/Tókes L./

97/69

778.148.2

A Zeiss Dokumator DL2 olvasókészülék angliai értékelése. /Evaluation summary - the Carl Zeiss Jena Dokumator microfilm reader DL2: A summary of NRCd technical evaluation report 68/2./ = NRCd Bulletin, l.k. 4.sz. 1968.aug. p.25-31.

A cikk a DL2 új típusu olvasókészüléket értékelő tanulmány összefoglalását adja. /Számunkra a Dokumator olvasókészülék értékelése különösen azért érdekes, mert a Magyarországon használatban levő olvasókészülékek többsége Zeiss gyártmányu, s ebből az új típusból is rendszeresen importálunk./

A rendkívül jó minőségűnek és sokoldalúnak bizonyult olvasókészülék jellemzését jó és rossz oldalai szerint csoportosították. Előnyös tulajdonságai:

- a/ kivételesen jó feloldóképesség;
- b/ erős képkontrasztok átlátszatlan, világos vetítőfelületen;
- c/ a fényellenző oldallapok felhajthatók;
- d/ e sokoldalú készüléken a legtöbb mikrofilmformátum használható, azonkívül többféle nagyítási arányt lehet beállítani;
- e/ a film hőmérséklete alacsony marad;
- f/ a készülék hátsó szekrénykéjében elhelyezhetők a tartozékok.

A készülék előnytelen tulajdonságai:

- a/ beszerzési ára magas /Angliában 296 font/;
- b/ vetítőfelülete az olvasási tengelyre nem merőleges, s a fényellenző lapok zavarják az olvasást;
- c/ nehézkes a tekercsfilm és síkfilm cseréje, a lámpacsere és a kondenzor tisztítása.

/Tókes L./